СЕРІЯ «Економіка»

УДК 368.021

[https://doi.org/10.32689/2708-7530-2020-1\(1\)-60-75](https://doi.org/10.32689/2708-7530-2020-1(1)-60-75)

Бігдаш Володимир Дмитрович, доктор філософії в галузі економіки, професор МКА, професор кафедри фінансів, банківської та страхової справи Навчально-наукового інституту менеджменту, економіки та фінансів ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел. 050-3588417, e-mail: bigdash7@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8069-8792>

**НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ
КАРАНТИНУ COVID-19**

Анотація. Розглянуто діяльність вітчизняних ринків небанківських фінансових установ по ключовим параметрам: активи, виплати, премії та зобов'язання з урахування ваги та специфіки показників страхового ринку. Визначилася чітка тенденція скорочення частки активів страховиків у загальному обсязі активів небанківських фінансових установ, що показує нижчу конкурентоспроможність страховиків по обслуговуванню споживачів, ніж її мають учасники інших фінансових ринків небанківського сектору. Відбувається постійне скорочення ваги страхових виплат у виплатах небанківських фінансових установ.

В розрізі одержаних платежів тенденції динаміки платежів є позитивними - платежі за небанківські фінансові послуги та страхові платежі зростають на понад 80%. Вага страхових платежів у платежах за іншими фінансовими небанківськими послугами є майже постійною.

Аналіз динаміки зобов'язань за небанківськими фінансовими послугами за період 2015-2019рр. показує помірне зростанням (близько 61%, зокрема для страхових). Розмір ваги страхових резервів у зобов'язаннях складає всередньому щорічно 29,5%.

Аналіз структури та динаміки страхових платежів за період 2015-2019рр. показує чітку тенденцію виділення певних груп страхових послуг з найбільшою вагою в обсязі страхових платежів ринку. Аналіз показує, що динаміка росту платежів за 2015-2019 роки по ринку склала майже 140%, а найбільший приріст страхових премій відбувся по таким видам страхування: медичне,

страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, страхування життя, автострахування, страхування фінансових ризиків, страхування майна. Структура платежів за період дослідження практично залишалася сталою – автострахування (всередньому 30% від платежів ринку), страхування майна (15%), страхування життя (10%), страхування фінансових ризиків (9%), медичне страхування (8%).

В результаті пандемії COVID-19 в 2020 році спостерігається зниження ділової активності по ряду страхових послуг. Найбільший спад (більше 20%) у страхуванні фінансових ризиків, від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, відповідальності перед третіми особами та майна. При цьому, чисті страхові премії зросли з страхування здоров'я на випадок хвороби, медичного страхування, страхування життя, автострахування. Прогноз розвитку страхових продуктів на страховому ринку в умовах карантину COVID-19 показує, що досягнення обсягу надання страхового захисту на докризовому рівні потребує значних зусиль страховиків в залежить від актуальності певних видів страхування.

Дослідження показує необхідність консолідації зусиль щодо забезпечення страхового захисту громадянам та підприємствам не тільки на рівні окремих страхових компаній, але і активізація участі об'єднань страховиків та відповідних державних органів.

Ключові слова: небанківські фінансові ринки, страхові компанії, страхові активи, страхові виплати, страхові платежі, види страхування, COVID-19.

Bigdash Volodymyr Dmytrovych, Doctor of Philosophy in Economics, Professor of ICA, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance of the Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Finance of PJSC "IAPM University", rob. tel 044 490-9520, mob. tel. 050-3588417, e-mail: bigdash7@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8069-8792>

DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF INSURANCE PROTECTION IN THE CONDITIONS OF QUARANTINE COVID-19

Abstract. The activity of domestic markets of non-banking financial institutions is considered according to the key parameters: assets, payments, premiums and liabilities, taking into account the weight and specifics of the insurance market. There was a clear downward trend in the share of insurers' assets in the total assets of non-banking financial institutions, which shows lower competitiveness of insurers in customer service than participants in other financial markets of the non-banking

sector. There is a constant reduction in the weight of insurance payments in the payments of non-bank financial institutions.

In terms of payments received, the trends in the dynamics of payments are positive - payments for non-banking financial services and insurance payments increase by more than 80%. The weight of insurance payments in payments for other non-banking financial services is almost constant.

Analysis of the dynamics of liabilities for non-bank financial services for the period 2015-2019 shows a moderate increase (about 61%, particularly for insurance). The amount of insurance reserves in liabilities is on average 29.5% annually.

Analysis of the structure and dynamics of insurance payments for the period 2015-2019 shows a clear trend of allocation of certain groups of insurance services with the largest weight in the amount of insurance payments in the market. The analysis shows that the dynamics of growth of payments for 2015-2019 in the market amounted to almost 140%, and the largest increase in insurance premiums occurred in the following types of insurance: medical, fire and natural disaster insurance, life insurance, car insurance, financial risk insurance, property insurance. The structure of payments during the study period remained virtually constant - auto insurance (average 30% of market payments), property insurance (15%), life insurance (10%), financial risk insurance (9%), health insurance (8%).

As a result of the COVID-19 pandemic in 2020, there is a decrease in business activity in a number of insurance services. The largest decline (more than 20%) in insurance of financial risks, fire and natural disasters, liability to third parties and property. At the same time, net insurance premiums increased from health insurance in case of illness, health insurance, life insurance, car insurance. The forecast of the development of insurance products in the insurance market under quarantine COVID-19 shows that achieving the scope of insurance protection at the pre-crisis level requires significant efforts of insurers depending on the relevance of certain types of insurance.

The study shows the need to consolidate efforts to provide insurance protection to citizens and businesses not only at the level of individual insurance companies, but also to increase the participation of associations of insurers and relevant government agencies.

Keywords: non-bank financial markets, insurance companies, insurance assets, insurance payments, types of insurance, COVID-19

Постановка проблеми. Дослідження сучасних механізмів розвитку страхового ринку в Україні обумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку підприємств та домогосподарств в умовах підвищеної дії різних

ризиків в основних сферах національних економік та глобальної економіки вцілому.

Згідно з дослідженнями [1], український страховий ринок є незначним як за обсягом активів, так і за рівнем споживання страхових послуг.

Показник проникнення страхування (Insurance Penetration ratio - співвідношення обсягу залучених страхових премій до ВВП) становить 1,4%, зокрема для страхування "non-life" – 1,3%. На європейських ринках – 5,0%, в середньому у світі – 6,1%. Лідерами за цим показником страхування у світі є Великобританія, Японія та Франція. Показник щільності страхування (Insurance Density ratio – розмір страхової премії на одну особу) в Україні на низькому рівні і на кінець 2018 року становив 34 дол. США. З-поміж 88 країн, які досліджував глобальний страховик Swiss Re Institute, Україна за цими показниками посідає в рейтингу по загальному страхуванні 73 місце, а для страхування життя – 82 місце.

Як відмічають дослідження [1], страховий ринок України є непрозорим та неконкурентним, що стало причиною виходу з ринку впродовж 2013-2018 рр. ряду глобальних страхових груп, зокрема AEGON, AXA, SEB, AIG і HDI.

До основних чинників гальмування розвитку вітчизняного страхового ринку в першу чергу відносять проблеми у ряду страховиків з платоспроможністю та ліквідністю, відсутність чіткої бізнес-моделі, низький рівень управління ризиками та корпоративного менеджменту. На системному рівні серед недоліків фахівці НБУ відмічають неналежне правове регулювання, а також недосконалу регуляторну політику та брак належного нагляду за її реалізацією.

Таким чином, є актуальним розробка механізмів удосконалення розбудови стійкого та надійного ринку страхових послуг в Україні з консолідацією зусиль як від державного регулятора, так і від учасників ринку страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку вітчизняного страхового ринку досліджують ряд відомих фахівців, а саме: Базилевич В.Д., Барановський О. І., Внукова Н.М., Говорушко Т.А., Горбач Л. М., Залєтов О.М., Єрмошенко А.М., Козьменко О. В., Мних М.В., Осадець С.С., Охріменко О.О., Перетяжко А., Ткаченко Н. В., Філонюк О.Ф., Фурман В.М., В.І.Шевченко та ін.

Мета статті – проаналізувати стан та особливості функціонування вітчизняного страхового ринку та окремих його механізмів і визначити напрями розвитку страхового захисту в сучасних умовах адаптивного карантину та кризової економіки України.

Результати дослідження. Розвиток ринків небанківських фінансових ринків в Україні починається з початку прийняття незалежності. Одним з головних учасників небанківських фінансових ринків є страховий ринок.

Починаючи з 2000-х років кількість страхових компаній була відносно сталою (в межах 450 компаній), однак після кризи 2008-2009 років почала зменшуватись. Аналогічна тенденція спостерігалася і в останні роки. Протягом дев'яти місяців 2019 року ринок страхування покинули 51 страховик (18% від кількості станом на кінець 2018 року). Вихід з ринку для більшості таких страховиків пов'язаний тим, що вони не вели страхової діяльності понад 6 місяців або прийняли рішення здати (анулювати) ліцензії. Відповідно до вимог законодавства, такі страховики залишили ринок. Станом на 30 вересня 2019 року в Державному реєстрі фінансових установ зареєстровано 234 страхові компанії, з яких 23 надавали послуги страхування життя (страхування "life"), а 211 – здійснювали страхування інше, ніж страхування життя (загальне страхування або страхування "non-life").

Вцілому ринки небанківських фінансових послуг, зокрема страховий ринок, незважаючи на динаміку скорочення кількості надавачів послуг, демонструють позитивну динаміку розвитку. Зокрема, у порівнянні з 2015 роком у 2019 році активи небанківських фінансових установ зросли на 45% - з 163 млрд грн. до 236 млрд грн. (див. табл. 1). Зростання активів забезпечувалося ростом нестрахових активів. Зростання активів страховиків було незначне – динаміка росту за період 2015-2019рр. склала всього 5,2%. При цьому зростання забезпечувалося за рахунок росту активів страховиків життя (зростання за 5 років - 31,7%). В 2019 році нажалі відбулося скорочення активів страховиків non-life на 1,8%. Згідно з даним таблиці 1 визначилася чітка тенденція скорочення частки активів страховиків у загальному обсязі активів небанківських фінансових установ, що показує нижчу конкурентоспроможність страховиків по обслуговуванню споживачів, ніж її мають учасники інших фінансових ринків небанківського сектору.

Таблиця 1.

Динаміка активів фінансових небанківських установ за 2015-2019рр.

Роки/ Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Приріст (%)	
						2019/ 2015	2019/ 2018
Активи фінансових небанківських установ	162817	160897	173315	197499	235985	44,9	19,5
Активи страховиків, у т.ч.	60729	56 076	57 381	63 493	63 867	5,2	0,6
Страховиків non-life	50545	45 129	46 159	51 400	50 458	-0,2	-1,8
Страховиків life	10184	10 947	11 222	12 093	13 409	31,7	10,9

Вага активів страховиків у активах фінансових небанківських установ	37,3%	34,9%	33,1%	32,1%	27,1%	-27%	-16%
---	-------	-------	-------	-------	-------	------	------

Побудовано автором з використанням даних [2]

Згідно з даним таблиці 1 за період 2015-2019рр. визначилася чітка тенденція скорочення частки активів страховиків у загальному обсязі активів небанківських фінансових установ, що показує нижчу конкурентоспроможність страховиків по обслуговуванню споживачів, ніж її мають учасники інших фінансових ринків небанківського сектору.

В таблиці 2 наведено дані щодо виплат в секторах небанківських фінансових установ за період 2015-2019рр.

Таблиця 2.

Динаміка виплат фінансових небанківських установ за 2015-2019рр.

Роки/ Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Приріст (%)	
						2019/ 2015	2019/ 2018
Страхові виплати населенню та підприємствам	8101	8839	10537	12863	14338	77	11,5
Страховиків non-life	7609	8421	9981	12158	13762	80,9	13,2
Страховиків life	492	418	556	705	576	-17,1	-18,3
Виплати викупних сум зі страхування життя	340	266	209	193	177	-47,9	-8,3
Страхові виплати у вигляді анuitету	3	16	24	43	48	1500	11,6
Виплати іншим фінансовим небанківським установа, в тому числі	28359	35434	46048	70791	100165	253%	41%
Пенсійні виплати	136	100	108	114	138	1,5	21,1
Кредити (кредитним спілкам, фінансовим компаніям, ломбардам)	28223	35334	45940	70677	100027	254,4	41,5
Вага виплат страховиків у виплатах фінансових небанківських установ	22,2%	20,0%	18,6%	15,4%	12,5%	-44%	-19%

Побудовано автором з використанням даних [2]

У 2019 році небанківські фінансові установи показали значне зростання фінансових послуг населенню та підприємствам малого і середнього бізнесу. Зокрема фінансові компанії, ломбарди і кредитні спілки надали кредити на 100 млрд. грн. Загалом, за цей період 2015-2019рр. обсяг небанківського кредитування зріс на 254%.

Щодо обсягу страхових виплат населенню та підприємствам, то він збільшився на 77% до 14,3 млрд грн. Виплати страховиків загального

страхування зростали більшими темпами – за період 2015-2019рр. зростання склало 80,9%, а за 2018-2019рр. – 13,2%. У страховиків життя навіть відбулося скорочення виплат на -18,3%, при цьому також скоротилися виплати викупних сум, що відображає загальну тенденцію щорічного їх скорочення – за шість років на -47,9%, а за останній рік на -8,3%. Також необхідно констатувати постійне скорочення ваги страхових виплат у виплатах небанківських фінансових установ – за останні роки вага скоротилася на 44% з 22,2%, а за останній 2019рік – на 19%. Вказане явище підтверджує попереднє твердження щодо більш активної діяльності інших учасників небанківських фінансових ринків ніж страхових компаній.

В таблиці 3 наведено дані щодо надання послуг в секторах небанківських фінансових установ за період 2015-2019рр., дані надані в розрізі платежів та зобов'язань по різних видах послуг.

В розрізі одержаних платежів тенденції динаміки платежів є позитивними. Платежі за небанківські фінансові послуги за період 2015-2019рр. характеризується зростанням на 93,7%, за 2018-2019рр. – на 7,7%. Схожу динаміку мають і страхові платежі за період 2015-2019рр. -зростанням на 78,2%, за 2018-2019рр. – на 7,4%. При цьому в динаміці страхових платежів лідером виступає страхування життя - за період 2015-2019рр. зростання на 111,4%, за 2018-2019рр. – на 18,4%. Вага страхових платежів у платежах за іншими фінансовими небанківськими послугами є майже постійною – знаходиться в діапазоні від 67,5% (2015рік), до 81,3% (2017рік). Вцілому динаміка ваги страхових платежів у платежах за іншими фінансовими небанківськими послугами за період 2015-2019рр. показує зростання на 12,9%, за 2018-2019рр. – на 1,7%.

Таблиця 3.

Динаміка надання фінансових послуг небанківських установ та страхових компаній за 2015-2019рр.

Роки/ Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Приріст (%)	
						2019/ 2015	2019/ 2018
Надання небанківських фінансових послуг (платежі)	44085	49533	53442	65891	69571	93,7	7,7
Страхові платежі, в т.ч.	29736	35170	43432	49367	53001	78,2	7,4
Страховиків life	2187	2756	2914	3906	4624	111,4	18,4
Страховиків non-life	27549	32414	40518	45461	48377	75,6	6,4
Обсяг платежів за іншими фінансовими небанківськими послугами	14349	14363	10010	16524	16570	15,5	0,3

Вага страхових платежів у платежах за іншими фінансовими небанківськими послугами	67,50%	71,00%	81,30%	74,90%	76,20%	12,90%	1,70%
Надання небанківських фінансових послуг (зобов'язання)	62461	70470	76306	92867	99130	58,7%	6,7%
Страхові резерви, у т.ч.	18376	20937	22864	26976	29559	60,9	9,6
Страховиків life	6889	7828	8389	9335	10274	49,1	10,1
Страховиків non-life	11487	13109	14475	17641	19285	67,9	9,3
Вага страхових резервів у зобов'язаннях фінансових небанківських установ	29,4%	29,7%	30,0%	29,0%	29,8%	1%	3%

Побудовано автором з використанням даних [2]

Аналіз динаміки зобов'язань за небанківськими фінансовими послугами за період 2015-2019рр. показує помірне зростанням, зокрема на 59,7% для всіх послуг та 60,9% для страхових, за 2018-2019рр. – на 6,7% для всіх послуг та 9,6% для страхових. Вцілому динаміка ваги страхових резервів у зобов'язаннях за іншими фінансовими небанківськими послугами за період 2015-2019рр. показує стабільність на рівні 1,0%, а за 2018-2019рр. – зростання на 3%. Розмір ваги страхових резервів у зобов'язаннях за всіма фінансовими небанківськими послугами складає всередньому щорічно 29,5%.

Розглянемо більш детально структуру та динаміку страхових платежів за період 2015-2019рр. Проведений аналіз показує чітку тенденцію виділення певних груп страхових послуг з найбільшою вагою в обсязі страхових платежів ринку. Групи страхових послуг виділяються як по динаміці (прирості) страхових платежів (таблиця 4) так і структурі (портфелю) страхових продуктів (таблиця 5).

Таблиця 4

Динаміка основних груп страхових послуг впродовж 2015-2019рр.

Види страхових послуг	2015	2016	2017	2018	2019	темп приросту (2019/2015)	
						млн.грн	%
Страхові платежі, у т.ч.	22354,9	26463,9	28494,4	49367,5	53001,2	30646,3	137,1
Автострахування	7322,4	8653,0	9858,1	12975,1	15110,2	7787,8	106,4
медичне страхування	1862,1	2280,2	2673,9	3486,7	4470,3	2608,2	140,1

страхування життя	2186,6	2754,1	2913,7	3906,1	4624,4	2437,8	111,5
страхування майна	3480,2	4415,4	4154,6	6440,2	6604,8	3124,6	89,8
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	1977,6	2551,9	3598,1	4497,1	4746,3	2768,7	140,0
страхування фінансових ризиків	2172,9	1985,4	1829,5	5135,5	4397,6	2224,7	102,4

Побудовано автором з використанням даних [3]

Аналіз показує, що динаміка росту платежів за 2015-2019 роки по ринку склала 137,1%, а найбільший приріст страхових премій відбувся по таким видам страхування: медичне страхування (+140,1% або 2608,2 млн грн), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (+140% або 2768,7 млн грн), страхування життя (+111,5% або 2437,8 млн грн), автострахування (+106,4% або 7787,8 млн грн), страхування фінансових ризиків (+102,4% або 2224,7 млн грн), страхування майна (+89,8% або 3124,6 млн грн).

Таблиця 5

Структура страхових платежів страхового ринку України

Види страхових послуг	Вага в платежах ринку в 2015р.	Вага в платежах ринку в 2016 р.	Вага в платежах ринку в 2017 р.	Вага в платежах ринку в 2018 р.	Вага в платежах ринку в 2019 р.
Страхові платежі ринку, зокрема	100%	100%	100%	100%	100%
автострахування	32,8%	32,7%	34,6%	26,3%	28,5%
медичне страхування	8,3%	8,6%	9,4%	7,1%	8,4%
страхування життя	9,8%	10,4%	10,2%	7,9%	8,7%
страхування майна	15,6%	16,7%	14,6%	13,0%	12,5%
страхування фінансових ризиків	8,8%	9,6%	12,6%	9,1%	9,0%

Побудовано автором з використанням даних [3]

Структура платежів за період дослідження практично залишалася сталою – найбільшу частку займає автострахування – у діапазоні з 34,6% (2017р.) до 26,3% у 2018р. від платежів ринку, загальна тенденція – незначне скорочення. На другому місці залишається страхування майна з обсягом премій в діапазоні 12,5-16,7% , загальна тенденція – незначне скорочення. На третьому місці – страхування життя з обсягом премій в діапазоні 7,9-10,4% , загальна тенденція – незначне скорочення. На четвертому місці – страхування фінансових ризиків

з часткою 8,8%-12,6% за вказаний період, зі стійкою тенденцією утримання на рівні 9,0%. На п'ятому місці – медичне страхування із незначним зростанням у 2017р на 1%(до 9,4%) і стабілізацією на рівні 8,3%.

В результаті пандемії Коронавірусу-19 в 2020 році спостерігається зниження ділової активності по ряду страхових послуг. В таблиці 6 подано результати діяльності страховиків за 1-й квартал 2020р. в порівнянні з 1-м кварталом 2019р. Як видно з таблиці 6 спад чистих страхових премій у I кварталі 2020 року (на -0,1%) відбувся практично для більшості видів страхування (у 9-ти видів з 14).

Таблиця 6

Структура чистих страхових премій за I квартал 2019 – 2020 рр.

Види страхування млн. грн. млн. грн. %	I кв. 2019	I кв. 2020	Темпи приросту I кв. 2020/I кв. 2019	
			млн. грн.	%
Страхування життя	1 021,4	1 253,2	231,8	22,7
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка")	3087,80	3317,40	229,6	7,4
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	1 286,3	1 538,1	251,8	19,6
Страхування здоров'я на випадок хвороби	132,1	181,7	49,6	37,5
Страхування від нещасних Випадків	351,0	353,0	2,0	0,6
Страхування медичних витрат	361,0	319,1	-41,9	-11,6
Страхування майна	980,0	795,4	-184,6	-18,8
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	642,7	484,8	-157,9	-24,6
Страхування фінансових ризиків	639,8	474,0	-165,8	-25,9
Страхування відповідальності перед третіми особами	364,0	283,2	-80,8	-22,2

Страхування вантажів та багажу	323,7	253,4	-70,3	-21,7
Авіаційне страхування	136,9	117,0	-19,9	-14,5
Страхування кредитів	80,0	61,3	-18,7	-23,4
Інші види страхування	266,2	236,4	-29,8	-11,2
Всього	9672,9	9668,0	-4,9	-0,1

Побудовано автором з використанням даних [3]

Найбільший спад у страхуванні фінансових ризиків (-25,9%), страхуванні від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (-24,6%), страхуванні відповідальності перед третіми особами (-22,2%) та страхуванні майна (-18,8%). При цьому, чисті страхові премії зросли з страхування здоров'я на випадок хвороби (+37,5%), медичного страхування (+19,6%), страхування життя (+22,7%), автострахування (+7,4%).

Зростання медичного страхування пов'язують з продовженням медичної реформи та адаптацією страхових медичних програм до компенсування витрат у зв'язку з коронавірусом. Зокрема, надання полісів для медичних працівників на строк до 3-х місяців. Корпоративне страхування працівників компаній на випадок захворювання КОВІД-19 тощо [4].

Водночас, страхування медичних витрат скортилося (-11,6%) у зв'язку з припинення туристичного бізнесу. Аналогічний чинник скорочення при страхуванні вантажу та багажу (-21,7%).

Скорочення темпів автострахування обґрунтовують зменшенням використання автомобілів як для домогосподарств так і для середнього та малого бізнесу, а також скороченням попиту на нові автомобілі (відкладені рішення нових покупок). З іншого боку, автострахування виступає каталізатором розвитку онлайн страхових послуг як при продажі страхових полісів (повний сервіс з використанням електронного полісу) так і при обслуговуванні страхових випадків. Конкурентне середовище страхового ринку створило умови скорочення строків обслуговування страхових випадків на рівні до 90 днів. При цьому ринок обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів зберігає стабільність [5].

Аналіз зміни структури чистих страхових премій (у порівнянні 1 кв. 2020р. з аналогічним періодом 2019р.) показує зростання певних видів: медичне страхування зросло з 13,3% до 15,9%, страхування життя - з 10,6% до 13,0%,

автостраховання - з 31,9% до 34,3%. Відбулося також зменшення ваги певних видів страхування: для страхування майна - з 10,1% до 8,2%, страхування фінансових ризиків - з 6,6% до 4,9%, страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ - з 6,6% до 5,0%.

Прогноз розвитку страхових продуктів на страховому ринку, з нашого погляду, повинен враховувати дані відхилень темп росту (див. таблицю 7).

Таблиця 7

Динаміка росту надання основних видів страхових послуг за період 2015-2020рр.

Види страхових послуг	Темп приросту 2019/2015		Темп приросту 1 кв.2020/1 кв.2019	Відхилення приросту 1-го кв. 2020/2019 від середнього щорічного
	Приріст за 5-ть років	Середній щорічний		
Страхові платежі, т.ч.	137,10%	27,40%	-0,10%	27,50%
Автостраховання	106,40%	21,30%	7,40%	13,90%
медичне страхування	140,10%	28,00%	19,60%	8,40%
страхування життя	111,50%	22,30%	22,70%	-0,40%
страхування майна	89,80%	18,00%	-18,80%	-36,80%
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	140,00%	28,00%	-24,60%	-52,60%
страхування фінансових ризиків	2224,70	20,5%	-25,90%	-46,38%

Побудовано автором з використанням даних [3]

Аналіз даних таблиці показує, що досягнення обсягу надання страхового захисту на докризовому рівні потребує значних зусиль, обсяг яких залежить від актуальності певних видів страхування. Так, для автостраховання необхідне збільшення страхових премій на 13,9% від обсягу середніх щорічних, а для медичного страхування - необхідно 8,4%. Для ряду ключових видів необхідно значно більші зусилля, зокрема для страхування майна збільшення премій повинно складати 36,8%, для страхування майна від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 52,6%, для страхування фінансових ризиків – 46,38%.

Вказані дані показують необхідність консолідації зусиль щодо забезпечення страхового захисту громадянам та підприємствам не тільки рівні окремих страхових компаній, але і активізація участі об'єднань страховиків та відповідних державних органів. Як відомо, з 1 липня 2020р. в Україні (згідно вимог Закону №1062-2 [6]) відбудеться передача повноваження з нагляду за страховим ринком від Нацкомфінпослуг до Національного банку України.

У січні 2020 року НБУ вже створив два підрозділи, що займатимуться регулюванням небанківських фінансових ринків. Один з цих підрозділів - департамент нагляду за страховим ринком, безпосередньо забезпечить державне регулювання страхової діяльності. НБУ впроваджує нову регуляторну модель після вивчення стану ринку страхування. Впровадження нових вимог буде відбуватися прозоро і після попереднього обговорення з учасниками ринку. В квітні місяці 2020р. опубліковано Білу книгу [7], яка визначила основні напрями державного регулювання страхового сектора: 1) щодо страхових компаній - підвищення капіталізації, ліквідності та стійкості; 2) щодо страхового ринку - посилення конкуренції; 3) щодо споживачів страхових послуг - забезпечення високих стандартів захисту прав споживачів; 4) щодо залучення інвестицій - забезпечення прозорості функціонування ринку страхування.

НБУ також визначив наступні кількісні показники розвитку сектора страхування [7], а саме:

- Рівень проникнення страхування складе не менше 3% ВВП (в порівнянні з сучасним 1,3%);
- Обсяг страхових премій по страхуванню життя виросте з 0,1% до 1% ВВП;
- зростання частки страхування життя від юридичних і фізичних осіб в загальному обсязі отриманих чистих страхових премій зросте з 10,9% до 20%;
- Рівень визначених активів в структурі загальних активів страховиків зросте з 65,5% до 80%;
- Частки ДТП, врегульованих за допомогою європротоколу без участі Нацполіції, зросте з 33,5% до 50%, а частки укладених договорів ОСАЦВ онлайн з 5% до 100%.

Висновки. В виконаному дослідженні проаналізовано вітчизняні ринки небанківських фінансових установ по ключовим параметра: активи, виплати, премії та зобов'язання з урахування ваги та специфіки показників страхового ринку. Визначилася чітка тенденція скорочення частки активів страховиків у

загальному обсязі активів небанківських фінансових установ, що показує нижчу конкурентоспроможність страховиків по обслуговуванню споживачів, ніж її мають учасники інших фінансових ринків небанківського сектору.

Зокрема, відбувається постійне скорочення ваги страхових виплат у виплатах небанківських фінансових установ – за 2015-2018рр. вага скоротилася на 44% з 22,2%, а за останній 2019рік – на 19%.

В розрізі одержаних платежів тенденції динаміки платежів є позитивними. Платежі за небанківські фінансові послуги за період 2015-2019рр. характеризується зростанням на 93,7%, за 2018-2019рр. – на 7,7%. Схожу динаміку мають і страхові платежі за період 2015-2019рр. -зростанням на 78,2%, за 2018-2019рр. – на 7,4%. Вага страхових платежів у платежах за іншими фінансовими небанківськими послугами є майже постійною – знаходиться в діапазоні від 67,5% (2015рік), до 81,3% (2017рік).

Аналіз динаміки зобов'язань за небанківськими фінансовими послугами за період 2015-2019рр. показує помірне зростанням, зокрема на 59,7% для всіх послуг та 60,9% для страхових. Розмір ваги страхових резервів у зобов'язаннях за всіма фінансовими небанківськими послугами складає всередньому щорічно 29,5%.

Аналіз структури та динаміки страхових платежів за період 2015-2019рр. показує чітку тенденцію виділення певних груп страхових послуг з найбільшою вагою в обсязі страхових платежів ринку. Групи страхових послуг виділяються як по динаміці (прирості) страхових платежів, так і структурі (портфелю) страхових продуктів.

Аналіз показує, що динаміка росту платежів за 2015-2019 роки по ринку склала 137,1%, а найбільший приріст страхових премій відбувся по таким видам страхування: медичне страхування (+140,1%), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (+140%), страхування життя (+111,5%), автострахування (+106,4%), страхування фінансових ризиків (+102,4%), страхування майна (+89,8%).

Структура платежів за період дослідження практично залишалася сталою – автострахування (34,6% -26,3% від платежів ринку), страхування майна (12,5-16,7%), страхування життя (7,9-10,4%), страхування фінансових ризиків (8,8%-12,6%), медичне страхування (8,3%).

В результаті пандемії COVID-19 в 2020 році спостерігається зниження ділової активності по ряду страхових послуг. Найбільший спад у страхуванні фінансових ризиків (-25,9%), страхуванні від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (-24,6%), страхуванні відповідальності перед третіми особами (-22,2%) та страхуванні майна (-18,8%). При цьому, чисті страхові премії зросли

з страхування здоров'я на випадок хвороби (+37,5%), медичного страхування (+19,6%), страхування життя (+22,7%), автострахування (+7,4%).

Прогноз розвитку страхових продуктів на страховому ринку показує, що досягнення обсягу надання страхового захисту на докризовому рівні потребує значних зусиль страховиків в залежить від актуальності певних видів страхування. Так, для автострахування необхідне збільшення страхових премій на 13,9% від обсягу середніх щорічних, а для медичного страхування - необхідно 8,4%, а для страхування майна - 36,8%, для страхування фінансових ризиків – 46,38%. для страхування майна від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 52,6%.

Дослідження показує необхідність консолідації зусиль щодо забезпечення страхового захисту громадянам та підприємствам не тільки на рівні окремих страхових компаній, але і активізація участі об'єднань страховиків та відповідних державних органів. Зокрема, на нашу думку, необхідно розвивати пошук ефективних механізмів для вирішення ключових стратегічних задач розвитку страхового ринку, до яких згідно з пропозиціями НБУ, доцільно віднести: підвищення рівня капіталізації, ліквідності та стійкості страхових компаній; забезпечення прозорості роботи ринку страхування, зокрема з метою підвищенню його інвестиційної привабливості.

Література:

1. Біла книга "Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні". [Електронний ресурс]. URL: <http://www.bank.gov.ua>
2. Залєтов Олександр. 2000 діб до Split. InsuranceTOP. 2020. №3(71). С.2-5
3. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016-2019 рр. [Електронний ресурс]. URL: https://nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf
4. Перетяжко Андрей. Первые уроки жизнестойкости страхового рынка в кризис. [Електронний ресурс]. URL: <https://forinsurer.com/public/20/06/22/4899>
5. Ринок ОСЦПВ зберігає стабільність в умовах кризи, викликаній пандемією. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.mtsbu.ua/ua/presscenter/news/158115/>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 17.09.2019р. №1069-2. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.nfp.gov.ua>
7. Ключові аспекти Білої книги НБУ щодо регулювання ринку страхування в Україні. [Електронний ресурс]. URL: <https://forinsurer.com/files/file00678.pdf>

References:

1. Bila knyha "Maibutnie rehuliuвання rynku strakhuvannia v Ukraini". [White Paper "Future Regulation of the Insurance Market in Ukraine"]. (2020). *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-knyha-maibutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya> [in Ukrainian].
2. Zaliyev, O. (2020). 2000 dib do Split [2000 days till Split]. *InsuranceTOP*, 3(71), 2-5 [in Ukrainian].

3. Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii za 2016-2019 rr. [The results of insurance companies for 2016-2019]. (2020). *nfp.gov.ua*. Retrieved from https://nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf [in Ukrainian].
4. Peretyazhko, A. (2020). Pervyye uroki zhiznestoykosti strahovogo ryinka v krizis [The first lessons of the viability of the insurance market in crisis]. *forinsurer.com*. Retrieved from <https://forinsurer.com/public/20/06/22/4899> [in Ukrainian].
5. Rynok OSTsPV zberihaie stabilnist v umovakh kryzy, vyklykanoi pandemiieiu [The OTSPV market remains stable during the crisis caused by the pandemic]. (2020). *mtsbu.ua*. Retrieved from <http://www.mtsbu.ua/ua/presscenter/news/158115/> [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv shchodo udoskonalennia funktsii iz derzhavnoho rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh : pryiniaty 17 ver. 2019 roku № 1069-2 [Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts Concerning the Improvement of Functions on State Regulation of Financial Services Markets” from September 17 2019, №1069-2]. *nfp.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text> [in Ukrainian].
7. Kliuchovi aspekty Biloi knyhy NBU shchodo rehuliuвання rynku strakhuvannia v Ukraini [Key aspects of the NBU White Paper on the regulation of the insurance market in Ukraine]. (2020). *forinsurer.com*. Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00678.pdf> [in Ukrainian].